

Téma: Aplikace českého jazyka při výuce literatury

Předmět / Vzdělávací oblast: Český jazyk a literatura

Téma lekce / Podtéma: Analýza uměleckého textu pro přípravu k maturitní zkoušce ČJL žáků s OMJ zvláště s ohledem na jazykovou stránku textu / Funkční styl prostěsdělovací

Cíle:

Jazykové:

- Žák odhadne, které slovo je spisovné a které nespisovné.
- Žák určí, které slovo, slovní spojení je příznakové pro funkční styl prostěsdělovací.
- Žák najde v textu typické rysy obecné češtiny.

Obsahové:

- Žák analyzuje situaci, ve které vzniká komunikát funkčního stylu prostěsdělovacího, rozpozná jeho funkci.
- Žák popíše typické jazykové a strukturní prvky konkrétního komunikátu.
- Žák pozná dialog, typické znaky neformální komunikace.

Výukové strategie: tiché X hlasité čtení, samostatná práce s pracovním listem X skupinová práce

Klíčová slovní zásoba: pásmo vypravěče, pásmo postav, přímá řeč, stylizace běžné komunikace, funkční styl prostěsdělovací, monolog – dialog, formální – neformální komunikace, hovorová – obecná čeština, typické jazykové prostředky každodenní komunikace (funkčního stylu prostěsdělovacího)

Fráze / Jazykové struktury:

- Komunikace se účastní... jeho / její / jejich komunikačním záměrem je ...
- V ukázce převažuje slohový postup...
- Mezi kontaktní prostředky patří např. ...
- Mezi slova a slovní spojení příznačných pro prostěsdělovací styl patří následující příklady z ukázky...

Výukové materiály, odkazy, atd.:

povídka Pád zeppelinů in Bušta Pavel, expres praha radotín (adolescentovy zápisky), 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2011.

ADÁMKOVÁ Petra a kol. Komunikace v českém jazyce pro střední školy: Učebnice. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2013.

Popis práce s výukovým materiálem:

- na začátku hodiny společné opakování: popis funkčního stylu prostěsdělovacího – viz klíčový vizuál (tabulka str. 2) / skupinová práce ve dvojicích – doplňování příkladů (sami, s pomocí učebnice viz str. 174 X lze nabídnout rozstříhané – vše, co je modré)
- práce s jazykovou příručkou: analýza slova zeppelin
- tiché X hlasité čtení povídky Pád zeppelinů
- práce s pracovním listem (dvojí úroveň: žák s OMJ pokročilý – žák s OMJ začátečník)

Autorka materiálu: Mgr. Blanka Blažková

Funkční styl umělecký

- **pásmo vypravěče:**
 - vyprávěcí způsob er-forma = objektivní vypravěč (3. osoba)
 - vyprávěcí způsob ich-forma = subjektivní vypravěč (1. osoba)
- **pásmo postav – přímá řeč** (graficky odlišena „uvozovkami“): stylizace běžné komunikace (funkční styl prostěsdělovací)

Funkční styl prostěsdělovací		
styl každodenní komunikace	funkce kontaktní, věcně informační	
slohové postupy	informační, vyprávěcí, popisný	
mluvené komunikáty	monolog, dialog	
neverbální a parajazykové prostředky	gesta, mimika, tempo řeči, síla hlasu...	
neformální komunikace (soukromá)	tykání (účastníci komunikace se znají)	
formální komunikace (veřejná, oficiální)	vykání	
různé útvary národního jazyka	hovorová vrstva spisovné češtiny	
	obecná čeština (nespisovný útvar – interdialekt)	
typické jazykové prostředky	kontaktní prostředky	<i>ty, hele, ne?, vid'?...</i>
	ukazovací zájmena	<i>ten, ta, to, tenhle, takový...</i>
	vycpávková slova	<i>jako, prostě, vlastně...</i>
	citově zbarvená slova = expresivní (např. vulgarismy)	<i>Co tady hulákáte, bando? kurva, do hajzlu, na to se vyser</i>
	slangismy	<i>chlastruňk, bejvák, fotřík</i>
málo propracovaná vět. stavba	elipsa	<i>Piješ kafe? Jen někdy.</i>
obecná čeština	ý → ej	<i>mladý → mladej, být → bejt...</i>
	protetické v	<i>von, vona, vokno, vobchod...</i>
	-ami, -ými → -ama, -ejma	<i>voči s dlouhejma řasama</i>

<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zepel%C3%ADn#brefl>

zepelín

dělení: ze-pe-lín

rod: m. neživ.

	jednotné číslo	množné číslo
1. pád	zepelín	zepelíny
2. pád	zepelínu	zepelínů
3. pád	zepelínu	zepelínům
4. pád	zepelín	zepelíny
5. pád	zepelíne	zepelíny
6. pád	zepelínu	zepelínech
7. pád	zepelínem	zepelíny

příklady: *Následujících 40 let bylo zlatou érou zepelínů, tedy vzducholodí s pevnou kostrou.*

Heslové slovo bylo nalezeno také v následujících slovnících: **ASCS**, **SSJČ**

ASCS

zepelín [ce- i ze-], -u m. <V> řiditelná vzducholod' doutníkového tvaru s pevnou konstrukcí (nazv. podle něm. vynálezce F. Zeppelína)

SSJČ

zepelín (dř. ps. zeppelin), -u m. (6. j. -u) řiditelná vzducholod' doutníkového tvaru (nazv. podle něm. vynálezce Ferdinanda Zeppelína)

žák s OMJ začátečník

Pavel Bušta: povídka Pád zeppelinů

(in Bušta Pavel, expres praha radotín (adolescentovy zápisky), 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2011.)

- označené části ukázky: pásmo postav str. 134 – 136

1. Kdo komunikuje? Jaký má cíl?

účastník komunikace = ten, kdo komunikuje
(např. jméno postavy)

komunikační záměr = cíl komunikace
(např. Co chce?)

2. Který slohový postup v ukázce – v označené přímé řeči – převažuje? Vyberte jeden.

slohový postup vyprávěcí – slohový postup popisný – slohový postup informační

3. Jak v ukázce navazovali kontakt? Vyberte příklady (8).

nazdar / A měl pravdu. / jo? / „Čumte na ně,“.../ se ví / nech si to / no future / hele / do hajzlu / ty cucáku / vole? / Šťastné to časy. / prosím

4. Roztřídte slova a slovní spojení, která jsou příznačná pro prostěsdělovací styl. Nahradejte je prostředky stylově neutrálními.

Typické jazykové prostředky = stylově příznakové		
Typ jazykového prostředku	Příklad z ukázky	Stylově neutrální
ukazovací zájmena		
vycpávková slova		
citově zabarvená slova = expresivní (např. vulgarismy)		
slangismy		
obecná čeština		

Nabídka: vobjednáte si – vocumlávat – vosumnáct / drtím kytaru / sakra / cucák / fízl (policista) / fakt dobrý / žádná z těch mladejch kapel / prdel (legrace) / teprv / eště / prej – bejt – mladejch / Tak vobjednáte si... / úžasný – jasný

5. Rozhodněte, zda jsou níže uvedená tvrzení pravdivá.

Komunikující se znají. ANO - NE

Komunikace je mluvená. ANO - NE

Komunikace má formu dialogu. ANO - NE

Komunikující jsou na stejném místě. ANO - NE

Pavel Bušta: povídka Pád zeppelinu / ŘEŠENÍ

1. Kdo se účastní komunikace a jaký má komunikační záměr?

účastník komunikace	komunikační záměr
Vojta, Honza, já (členové kapely)	seznámení s dívkami
tři punkerky (pankáčky)	seznámení s chlapci
servírka	objednávka pití, placení

2. Uvedte, který slohový postup v ukázce – v označené přímé řeči – převažuje.

SP informační

3. Z ukázky vypište jazykové prostředky, které byly užity za účelem navázání kontaktu.

kontaktové prostředky: nazdar, jo?, se ví, nech si to, hele, ty cucáku, vole? (5. pád oslovení), prosím (vsuvka)

4. Z ukázky vypište slova a slovní spojení, která jsou příznačná pro prostěsdělovací styl. Nahradte je prostředky stylově neutrálními.

Typické jazykové prostředky = stylově příznakové		
Typ jazykového prostředku	Příklad z ukázky	Stylově neutrální
ukazovací zájmena	žádná z těch mladejch kapel	žádná z mladých kapel
vycpávková slova	Tak vobjednáte si...	Objednáte si...
citově zabarvená slova = expresivní (např. vulgarismy)	sakra, cucák, vocumlávat, klídek	
slangismy	drtím kytaru	hraju na kytaru
	fízl	policista
	prdel	legrace
obecná čeština	prej, bejt, mladejch	prý, být, mladých
	fakt dobrý	doopravdy dobří
	úžasný, jasný (pro rod S)	úžasné, jasné
	eště	ještě
	vobjednáte, vocumlávat, vosumnáct	objednáte, ocumlávat, osumnáct
	teprv	teprve

5. Rozhodněte, zda jsou níže uvedená tvrzení pravdivá.

Komunikující se znají. ANO - NE

Komunikace je mluvená. ANO - NE

Komunikace má formu dialogu. ANO - NE

Komunikující jsou na stejném místě. ANO - NE

ANALÝZA UMĚLECKÉHO TEXTU

(viz obecná struktura ústní zkoušky)

I. část

- **téma** (hlavní myšlenka) a **motivy** (klíčová slova)
- **časoprostor** (kdy?, kde?)
- **kompozice** (chronologická, retrospektivní, paralelní, rámcová, řetězová; kontrast, pointa)
- **literární druh** (epika - lyrika - drama)
- **literární žánr** (povídka - novela - román - píseň - sonet - óda - elegie - tragédie - komedie...)

II. část

- **vypravěč X lyrický subjekt** (lyrické já)
- **postava** (hlavní, vedlejší; charakteristika přímá - nepřímá; vývoj postavy; vztahy postav)
- **vyprávěcí způsoby** (ich forma, er forma)
- **typy promluv** (přímá řeč, nepřímá řeč, polopřímá řeč - vnitřní monolog, nevlastní přímá řeč)
- **veršová výstavba** (verš pravidelný - nepravidelný = volný, rytmus - stopa, rým, sloka...)

III. část

- **jazykové prostředky** a jejich funkce ve výňatku (spisovný jazyk: prostředky knižní - neutrální - hovorové; nespisovný jazyk: prostředky obecné češtiny, nářečí, slang, argot)
- **tropy a figury** a jejich funkce ve výňatku (nepřímá, obrazná pojmenování: metafora - metonymie; opakování hlásek - slov...)

žák s OMJ začátečník

ANALÝZA UMĚLECKÉHO TEXTU: Pavel Bušta povídka Pád zeppelinu

Vyberte správnou odpověď – zakroužkujte.

1. Určete téma, hlavní myšlenku. O čem to je? (viz titul)	Téma může napovídat i název ukázky. Titul je v textu na str. 140: „ <i>Kámo, tenhle zeppelin spadnul z nebe dřív, než se stačil aspoň trochu prolítnout.</i> “ Koncert klučičí kapely: měl ÚSPĚCH – byl to PROPADÁK.
2. Uvedte motivy, klíčová slova. Vytvořte dvojice, které k sobě významově patří.	1 hudba ... 2 víno ... 3 láhev ... 4 no future ... 5 alkohol ... 6 číslo ... 7 vlasy ... 8 líbání ... A telefonní, B rock'n`roll, C kocovina, D krabicové, E tuzemáku (Tuzemský rum), F dlouhé, G bez budoucnosti, H mlaskání
3. Určete časoprostor ukázky. Spojte.	KDY? Praha Dejvice (dejvická rezidence, dojeli na Dejvickou) KDE? V sobotu VEČER - RÁNO. (Venku už byla TMA. – Venku už bylo SVĚTLO.)
4. Jaká je kompozice textu?	Tematické prvky jsou řazeny postupně podle časové následnosti, je to kompozice CHRONOLOGICKÁ – nejdříve se dozvíme konec příběhu, je to kompozice RETROSPEKTIVNÍ.
5. Určete literární druh.	Protože ukázka MÁ – NEMÁ příběh, je to EPIKA – LYRIKA -DRAMA.
6. Určete literární žánr.	Literární žánr je EPICKÝ – LYRICKÝ – DRAMATICKÝ, je to POVÍDKA – NOVELA – ROMÁN. Rozsahem se jedná o MALOU – STŘEDNÍ – VELKOU epiku.
7. Kdo je vypravěč?	Vypravěčem je HLAVNÍ POSTAVA – AUTOR. VYSTUPUJE – NEVYSTUPUJE v příběhu. Vypravěč je SUBJEKTIVNÍ – OBJEKTIVNÍ.
8. Určete vyprávěcí způsob.	Vyprávěcí způsob je ICH-FORMA – ER-FORMA. Slovesné tvary: čekali jsme, vymrštil jsem se, dodal jsem, mávl jsem, vyběhli jsme... jsou v 1. OSOBE – ve 3. OSOBE.
9. Jaké postavy v ukázce vystupují? Spojte.	Postavy hlavní jsou ... tři punkerky, servírka Postavy vedlejší jsou ... Vojta, Honza, já (členové kapely) Vztahy mezi postavami: už spolu rok chodí – dnes se seznámili v hospodě.
10. Určete typy promluv.	Když mluví postava, je to ŘEČ PŘÍMÁ – NEPŘÍMÁ. Řeč přímá MÁ – NEMÁ uvozovky.
11. Popište jazykové prostředky.	Jazyk ukázky v pásmu vypravěče je SPISOVNÝ – NESPISOVNÝ. Převažují zde prostředky KNIŽNÍ – NEUTRÁLNÍ – HOVOROVÉ. Jazyk ukázky v pásmu postav je SPISOVNÝ – NESPISOVNÝ. Převažují zde prostředky OBECNÉ ČEŠTINY – NÁŘEČÍ.
12. Najděte tropy a figury. přirovnání („jako“) metafora	... tři mladé pankáčky – tři revoluční víly – sedmnáctileté princezny noci s prsty zažloutlými nikotinem ... (str. 133) ... s půlkou vyholené hlavy a patkou přes oko vypadá bezmála jako Adolf Hitler ... (str. 134)

žák s OMJ pokročilý

ANALÝZA UMĚLECKÉHO TEXTU: Pavel Bušta povídka Pád zeppelinu

Používejte klíčový vizuál a doplňte správnou odpověď.

1. Určete téma, hlavní myšlenku. O čem to je? (viz titul – str. 140)	
2. Uvedte motivy, klíčová slova (8).	
3. Určete časoprostor ukázky. Kdy a kde?	
4. Jaká je kompozice textu?	
5. Určete literární druh.	
6. Určete literární žánr.	
7. Kdo je vypravěč?	
8. Určete vyprávěcí způsob.	
9. Jaké postavy v ukázce vystupují? Jaký je vztah mezi postavami?	
10. Určete typy promluv.	
11. Popište jazykové prostředky.	
12. Najděte tropy a figury. přirovnání („jako“) metafora metonymie - titul	

ANALÝZA UMĚLECKÉHO TEXTU: Pavel Bušta povídka Pád zeppelinu / ŘEŠENÍ

1. Určete téma, hlavní myšlenku. O čem to je? (viz titul)	Téma může napovídat i název ukázky. Titul je v textu na str. 140: „Kámo, tenhle zeppelin spadnul z nebe dřív, než se stačil aspoň trochu prolítnout.“ Koncert klučičí kapely byl PROPADÁK.
2. Uvedte motivy, klíčová slova.	hudba - rock'n'roll, no future – bez budoucnosti, krabicové víno – pivo – alkohol – láhev tuzemáku - kocovina, dlouhé vlasy - číro, líbání, veselí, smích, spánek, telefonní číslo, koncert
3. Určete časoprostor ukázky.	KDE? Praha Dejvice (dejvická rezidence, dojeleli na Dejvickou) KDY? V sobotu VEČER. (Venku už byla TMA.)
4. Jaká je kompozice textu?	Tematické prvky jsou řazeny postupně podle časové následnosti, je to kompozice CHRONOLOGICKÁ.
5. Určete literární druh.	Protože ukázka MÁ příběh, je to EPIKA.
6. Určete literární žánr.	Literární žánr je EPICKÝ, je to POVÍDKA. Rozsahem se jedná o MALOU epiku.
7. Kdo je vypravěč?	Vypravěčem je HLAVNÍ POSTAVA. VYSTUPUJE v příběhu. Vypravěč je SUBJEKTIVNÍ.
8. Určete vyprávěcí způsob.	Vyprávěcí způsob je ICH-FORMA. Slovesné tvary: čekali jsme, vymrštil jsem se, dodal jsem, mávl jsem, vyběhli jsme... jsou v 1. OSOBE (já X my).
9. Jaké postavy v ukázce vystupují? Jaký je mezi postavami vztah?	Postavy hlavní jsou Vojta, Honza, já (členové kapely). Postavy vedlejší jsou tři punkerky, servírka. Tři punkerky a kluci se dnes večer seznámili v hospodě.
10. Určete typy promluv.	Když mluví postava, je to ŘEČ PŘÍMÁ. Řeč přímá MÁ uvozovky.
11. Popište jazykové prostředky.	Jazyk ukázky v pásmu vypravěče je SPISOVNÝ. Převažují zde prostředky NEUTRÁLNÍ a HOVOROVÉ. Jazyk ukázky v pásmu postav je NESPISOVNÝ. Převažují zde prostředky OBECNÉ ČEŠTINY.
12. Najděte tropy a figury. přirovnání („jako“) metafora metonymie – titul	... tři mladé pankáčky – tři revoluční víly – sedmnáctileté princezny noci s prsty zažloutlými nikotinem ... (str. 133) METAFORA ... s půlkou vyholené hlavy a patkou přes oko vypadá bezmála jako Adolf Hitler ... (str. 134) PŘIROVNÁNÍ pád vzducholodi = pád kapely

Propojení jazyka – literatury - slohu

Zadání: skupinová práce ve dvojicích. Připravte si:

a) **TELEFONICKÝ ROZHOVOR (žák s OMJ začátečník)**, kdy punkerka volá hlavní postavě – vypravěčovi a chce ho pozvat na rande... (rozsah 50 slov)

b) **KOMUNIKACE NA CHATU / FACEBOOKU (žák s OMJ pokročilý)**, kdy punkerka kontaktuje hlavní postavu – vypravěče a chce ho pozvat na rande... (rozsah 100 – 150 slov)

- své postavy pojmenujte (křestní jméno, přezdívka), rozdělte si role dívka – chlapec, domluvte si, jak se rozhovor bude vyvíjet a jak skončí...
- styl každodenní komunikace = funkční styl prostěsdělovací: soukromá, neformální komunikace, dialog - tykání
- slohový postup informační: Kdo komunikuje s kým? Proč? Co chce?
- jazyk: hovorová vrstva spisovné češtiny, obecná čeština
- komunikace mluvená X komunikace psaná (využití např. emotikonů, chybí velká písmena a interpunkční znaménka)

Jazyková podpora pro žáka s OMJ (OSNOVA KOMUNIKÁTU – role dívky)

1) POZDRAV	ahoj, nazdar, nazdárek, čau, čus, hello
2) KDO?	Tady je... (jméno, přezdívka) Pamatuješ si mě? Tenkrát v Jetu – ten koncert... celkem slušně sme se tam kousli...
3) NAVÁZÁNÍ KONTAKTU	Jak se máš? Co děláš? Jak jde život? Co doma? Co kapela?
4) PROČ? CO CHCE?	Máš čas? Můžeme se někde potkat? Zajít třeba na pivko...
5) SCHŮZKA: KDY? KDE?	Kdy se ti to hodí? Co třeba v pátek v osm, zase v Jetu – má tam bejt dobrej koncert...
6) ROZLOUČENÍ	ANO (rande bude): Tak fajn, počítám s tebou. Čau v pátek. NE (rande nebude): Jdi se vycpat! Ty vole, si to taky moh říct rovnou, že nemáš zájem... Jdi někam.